

ศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในฎาอีสาน

พระกัลป์ทร ขนดีโก (สุขศิริ)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในฎาอีสาน 3) เพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในฎาอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเน้นวิจัยทางเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานสำคัญ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำราและเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้วิเคราะห์มาแล้ว และเป็นที่ยอมรับกันในวงนักวิชาการและโดยทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ทาน หมายถึง การให้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันให้คนอยู่ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน มีจิตที่เป็นไมตรี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้ง ทาน ยังเป็นบาทเป็นฐานให้คุณธรรมอื่นๆ เกิดขึ้น คือ ศรัทธา ศีล สมาธิ และปัญญา

ฎา เป็นรูปแบบหนึ่งของหลักคำสอนของชาวอีสาน คำพูดนั้น เป็นภาษิตคำคม เป็นถ้อยคำที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบที่หลักแหลมลึกซึ้ง ซึ่งเกิดจากการเรียบเรียงและเลือกสรรใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะทำให้มีความงามทางด้านภาษา มีความหมายลึกซึ้งกินใจ มีเนื้อหาเป็นคติธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่แสดงความสามารถและความรอบรู้ของผู้พูด มีคำสอนสำหรับคนทุกระดับชั้นในสังคม รวมทั้งสอนสั่งจรรยาในชีวิต มีเนื้อหาเป็นคติสอนใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อ ความคิดทางศาสนา หรือการชี้แนะวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควรแก่ผู้คนในสังคม

คำสอนที่ปรากฏในฎา เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม มีระเบียบแบบแผน มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เป็นรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ได้ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน โดยจุดมุ่งหมายของการประยุกต์หลักคำสอนคือ เพื่อให้คนละชั่ว ทำดี

ผลการวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในฎาอีสาน ในเรื่องประโยชน์ของหลักคำสอน จะเห็นได้ว่ามีประโยชน์ในหลายๆ ด้าน ทั้งประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ทั้งในด้านศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า หลักคำสอนนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสาน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ ด้านการศึกษา ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งได้มีการผสมผสานระหว่างหลักความเชื่อเดิมกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและงดงาม เกิดความสมบูรณ์พร้อมในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This research serves the purposes: 1) to study teachings on Dana, giving, in Theravada Buddhist philosophy, 2) to pursue the teachings on giving in northeastern Thais' folk sayings, and 3) to analyze the same teachings in their folk sayings. Methodologically, It has been conducted through the qualitative research, putting the emphasis on the documentary research. Data have been collected from such key secondary sources as The Tipitaka, commentaries, sub-commentaries, texts and other relevant writings, all of which have been analyzed and accepted by scholars in the academic field and in general.

Outcomes of the research findings: Giving in Buddhism refers to providing someone in need with something for the sake of their well beings. It functions as a memento for binding them to live together with affection and good wishes, triggering friendly mind, and sowing generosity to help one another. Furthermore, it acts as the solid foundation for a stepping-stone to other virtues, namely faith, morality, concentration and wisdom.

Northeastern Thais' folk sayings arise from the concept on applying them to Buddhism's teachings. In speech, they can be proverbs, adages or maxims that are made up with meaningful words with profound and brainy simile, resulting from composition and artistic choice of words. As such, they give rise to stylistic aesthetic of the language, thereby having profound meanings with emotional impression whenever containing essence of moral and ethical principles. All these characteristics epitomize speakers' competency and their knowledgeable talents. Generally, there are a number of such teachings for people from all walks of life in the society. Each of their folk sayings incorporates moral and ethical essence for impulsion, which has been influenced by beliefs, religious thoughts or suggestions for undertaking practical routines suitable for them in the society.

Religious teachings found in northeastern Thais' folk sayings stem from the application of the former to the latter in order to be in accordance with ways of leading their local life pleasantly to the extent that the latter have become a part of traditions and cultures with orderly patterns. To hand them down, there are concrete practices for implanting moral and ethics for leading their happy life that conforms to Buddhism's key teachings. In addition, the application of their folk sayings to Buddhism's key teachings well demonstrates local wisdom and their adroitness to create affection and unity, for the unique aim of their application is having Buddhists abstain from committing evil acts and just doing good deeds.

Analytical results of Buddhism's teachings on giving in Theravada Buddhist philosophy found in northeastern Thais' folk saying in the aspect of the benefits are that they

put the emphasis on benefits in very many fields. Apparently, they have benefits in many aspects, both for oneself and for another or the public, including religious, conventional and traditional domains. Most importantly, these benefits signify that Buddhism's teachings in their local folk sayings play the pivotal role to leading their ways of life, no matter of occupations, education, beliefs and valuables, which have well and perfectly combined their original beliefs in its teachings. As a result, they culminate in becoming an outstanding identity and aesthetical image for leading their religiously complete life following Buddhism's teachings.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสังคมมีความเจริญก้าวหน้าด้วยวิทยาการสมัยใหม่ คนส่วนใหญ่จึงยึดติดอยู่กับความสำเร็จทางด้านวัตถุกันมาก จนขาดความเอาใจใส่เรื่องศีลธรรมคุณธรรม อีกทั้งวัฒนธรรมของชาติตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยเป็นอย่างมาก จนเป็นเหตุให้ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันส่งผลให้วัฒนธรรมบางอย่างต้องค่อยๆ เลือนหายไป เช่น การละเล่นของเด็กๆ ในทั่วทุกภาคของประเทศไทยแทบไม่มีให้เห็นเลย เพราะเด็กส่วนใหญ่จะคลุกคลีอยู่กับอุปกรณ์ไอทีสมัยใหม่ แม้แต่ภาษาพูดซึ่งเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นนั้นก็ค่อยๆ เลือนหายไปด้วย

ผญา เป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ ที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่หลากหลายอรชรรส นอกจากนี้แล้วยังเป็นเครื่องมือช่วยในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งปัจจุบันจะรู้จักเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น และอีกไม่นานบทผญาต่างๆ ก็จะเลือนหายไปพร้อมกับผู้สูงอายุเหล่านั้น จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสสนทนาร่วมกับพระอาจารย์พุทธพร สีสสวโร ซึ่งตอนที่ทำงานวิจัยนี้ท่านได้พักจำพรรษาอยู่ที่สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานรูป-นาม และอีกท่านหนึ่งคือท่านพระอาจารย์เอกสิน อนุตตโม ซึ่งพระอาจารย์เอกสินท่านนี้ได้ออกเดินธุดงค์เพื่อแสวงหาความสงบทางจิตไปยังที่สถานต่างๆ ของประเทศไทย มีอยู่ครั้งหนึ่งที่โยมมารดาของพระอาจารย์พุทธพรไม่สบาย เมื่อท่านทราบข่าวจึงได้เดินทางกลับมาเยี่ยมโยมมารดา ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับที่พระอาจารย์เอกสินได้รับคำสั่งจากพระอาจารย์ของท่านให้ไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานดุสิตของตน และให้อยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ ท่านจึงเลือกสถานที่สถานที่หนึ่งซึ่งชาวบ้านถิ่นนั้นเรียกว่า ท่าเขาน้อยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้วิจัยทราบข่าวว่าพระอาจารย์ทั้งสองได้เดินทางมาพักอยู่ใกล้ๆ กับวัดที่ผู้วิจัยพำนักอยู่ นับว่าเป็นโอกาสอันดีจึงได้ถือโอกาสเข้าไปสนทนาร่วมกับท่านทั้งสอง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตของตน ในขณะที่กำลังสนทนาร่วมกันอยู่นั้น ท่านพระอาจารย์พุทธพรได้ยกปัญหาข้อหนึ่งขึ้นเป็นบทผญาอีสานเพื่อถามผู้วิจัยว่า “บ่ได้เห็นหน้าเห็นแต่นากะยังไคแน่ เห็นแต่ผ้าพาดไว้โตข่อยนั้นกะฮ่อนใจ” คืออะไร ผู้วิจัยจึงตอบท่านว่า บทผญาบทนี้หมายถึง การที่ชายหนุ่มไม่ได้เห็นหน้าแฟนสาวอันเป็นที่รัก เพียงแต่ได้เห็นผ้าที่พาดตากไว้ตามรั้วบ้านก็ดีใจ แต่ท่านเฉลยบอกว่า การที่ท่านมีความคิดอย่างนั้นมันก็ถูกอยู่ แต่ผมว่า บ่ได้เห็นหน้า ก็คือ เราไม่มีโอกาสที่จะเห็นหน้าพระพุทธรเจ้า แต่เราเห็นนาของท่าน นาของท่านก็คือ

พระสงฆ์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า อนุตตรบุญญเขตต์โลกุสชาติ พระสงฆ์เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ส่วนเห็นแต่ผ้าพาดไว้โดยย่อจะอุ่มใจ ท่านบอกว่า เห็นแต่ผ้า ก็คือ เห็นผ้าที่ห่อคัมภีร์ที่เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสมัยเก่าคัมภีร์ต่างๆของพระพุทธศาสนาจะใช้ผ้าห่อไว้เป็นอย่างดี ส่วนที่ว่าอุ่มใจนั้น ก็คือเรายังได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมคำสอนต่างๆของพระพุทธเจ้าจากคัมภีร์ต่างๆ

หลังจากที่กลับจากการสนทนา ผู้วิจัยคิดว่า คำพูดของนักปราชญ์อีสานที่สื่อออกมาในรูปแบบของผญาแฝงไว้ด้วยความเฉลียวฉลาดของผู้พูดและมีความลึกซึ้งอยู่ในตัว ทำให้เกิดมุมมองต่างๆทั้งที่เป็นความบันเทิงและเป็นคติธรรม คงมีคำพูดในลักษณะที่กล่าวแล้วในข้างต้นมากมาย ซึ่งเราน่าจะนำมาวิเคราะห์พินิจพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และความหมายที่แท้จริง ซึ่งปัจจุบันคนนำบทผญามาใช้บ่อยมาก บทผญาที่แฝงไว้ด้วยคติธรรมต่างๆที่ผู้วิจัยและอีกหลายคนที่ยังไม่รู้ความหมาย หรือเป็นการตีความเข้าใจตัวเองยังมีอยู่อีกมากน้อยเพียงใด แล้วเราจะทราบความหมายบทผญาที่นักปราชญ์อีสานได้ประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสานแล้วนำมาเผยแพร่ได้อย่างไร

ผู้วิจัยมีความเห็นอีกว่า การให้ทานในปัจจุบันนี้ ชาวพุทธเรายังไม่เข้าใจถ่องแท้เท่าที่ควร เป็นเพียงการปฏิบัติสืบทอดกันมาเท่านั้น หรือปฏิบัติตามประเพณีที่เคยกระทำสืบทอดต่อกันมา โดยที่ไม่เข้าใจว่า ที่เราทำอย่างนั้นมันมีเป้าหมายหรือมีจุดประสงค์ที่แท้จริงอย่างไร ซึ่งเป็นการทำกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็จะเป็นปัจจัยให้ต้องท่องเที่ยวไปในวัฏฏสงสารอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ถ้าทานที่ทำนั้นประกอบด้วยปัญญา ก็จะเป็นปัจจัยให้ออกจากรั้วได้ เช่น บางคนทำทานมากแต่ได้อานิสงสันน้อย ส่วนบางคนทำทานน้อยแต่ได้อานิสงสันมาก ดังเช่นบทผญาที่ว่า “นุ่งผ้าเหียนปกคลุมปลายตีน ชูยชำระลากขี้ดินจ้ำก้น” ก็เป็นเพราะเหตุว่าไม่เข้าใจเรื่องของทานอย่างถ่องแท้ตนเอง ผู้ศึกษาจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เมื่อศึกษาในเรื่องนี้แล้วจะสามารถทำให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวมเป็นอย่างยิ่งตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้น ด้วยสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษา และจะได้นำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในส่วนของตนและบุคคลอื่นให้ดียิ่งๆขึ้นไป ตามหลักการของพระพุทธศาสนา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน ผู้วิจัยมีขอบเขตการทำวิจัยในครั้งนี้โดยมีเนื้อหาหลัก คือ ทาน และ ผญา โดยเรื่องทานจะศึกษาในประเด็นต่างๆ คือ

1. ความหมาย
2. ประเภท
3. องค์ประกอบ
4. จุดมุ่งหมาย

ส่วนในเรื่องของผลจะศึกษาในประเด็นดังนี้ คือ

1. ความหมาย
2. ความเป็นมา
3. ประเภท

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาจากคัมภีร์ต่างๆทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา เว็บไซต์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

- 4.1 ทำให้ได้ทราบทานในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 4.2 ทำให้ทราบทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผลญาอีสาน
- 4.3 ทำให้ทราบการวิเคราะห์ทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผลญาอีสาน
- 4.4 ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ความหมายของทาน

ทาน มีรากศัพท์มาจาก ทา ธาตุในภาษาบาลี หมายถึง การให้ การบริจาค การเสียสละ
ทาน การให้, สิ่งที่ให้, ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา, สละให้ปันสิ่งของ
ของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

ทาน คือ การให้ การเสียสละของตนแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

ทาน แปลว่า การให้ ได้แก่ การสละทรัพย์สินของ สมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่น โดยมุ่งหวังจะ
จุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความเมตตาจิตของตน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทาน หมายถึง การให้เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น

6. หมวดธรรมที่แสดงเรื่องทาน

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หลักทางพระพุทธศาสนาในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักธรรม
คำสอนต่างๆของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่อง ทาน เอาไว้มากมายหลายที่เพียงเฉพาะทาน
เรื่องเดี๋ยวนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายไว้ในหลายๆ ที่ผู้ศึกษาจึงขอนำมาอธิบายเท่าที่จะสามารถทำให้ได้รู้
เหตุผลความจริงได้

6.1 วัตถุทาน คือการให้วัตถุสิ่งของมี ข้าว น้ำ ยารักษาโรค เป็นต้น วัตถุทานนี้บางครั้งเรียกว่า
อามิสทาน เพื่อเป็นการเผื่อแผ่ความสุขในการแสวงโภคทรัพย์ของตน อันจะทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย
ผู้ที่ให้ได้ลดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ทำให้จิตใจเบาสบายจากความโลภ และเป็นที่รักของทุกคน ส่วน

ผู้รับนั้นก็ได้รับสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ ได้ปลดปล่อยความทุกข์และมีความผูกพันรักใคร่ มีความสำนึกในคุณงามความดีของผู้ให้

6.2 ธรรมทาน จึงหมายถึง การให้ธรรม, การสั่งสอนแนะนำเกี่ยวกับธรรม, การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อที่จะช่วยขจัดความมืดบอดทางปัญญาของมนุษย์ให้หมดไป

6.3 อภัยทาน คือ ให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยเมื่อบุคคลทำความผิด เราเองสามารถที่จะลงโทษได้ แต่ว่างดเว้นไม่ลงโทษเพราะความเมตตากรุณาที่ไม่ต้องการจะเบียดเบียนผู้อื่น จึงไม่เอาโทษแก่ผู้นั้น อย่างนี้เรียกว่า เป็นการให้อภัย คือ ให้ความปลอดภัยจากโทษทั้งปวง เพราะไม่ทำอันตรายใดๆ แก่ผู้นั้น เรียกว่าเป็นการให้อภัยทาน

6.4 ปาฏิปุคคลิกทาน คือ การให้จำเพราะบุคคล หรือให้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อันเกิดจากความเชื่อ ความเคารพเลื่อมใส ความเคารพนับถือในตัวบุคคล ปาฏิปุคคลิกทานมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทักษิณาปาฏิปุคคลิกทาน

6.5 สังฆทาน คือ ให้แก่สงฆ์หรือให้เพื่อส่วนรวม หรือสาธารณทาน โดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นกลางเป็นผู้รับในฐานะตัวแทนสงฆ์ โดยอุทิศต่อสงฆ์ ไม่เจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

6.6 บุญกิริยาวัตถุ หลักแห่งบุญกิริยา คือการทำบุญ มี 3 อย่าง ดังนี้ กล่าวคือ

- 1) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ หลักการทำบุญ คือทาน ได้แก่ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน
- 2) ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ หลักการทำบุญ คือ ศีล ได้แก่ ความประพฤติสุจริต มีกาย วาจาที่เกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกัน
- 3) ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ หลักการทำบุญคือ ภาวนา ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจเจริญปัญญา

6.7 สังคหวัตถุ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น มีทั้งหมด 4 ประการ ดังนี้

- 1) ทาน ทาน คือ การให้ ได้แก่ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส เช่น การบริจาคทานแก่นสมณชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น
- 2) ปิยวาจา ได้แก่ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาได้
- 3) อัถลจรียา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง
- 4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม

6.8 อนุப்புพิกถา คำว่า อนุப்புพิกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไป มี 5 คือ

- 1) ทานกถา ถ้อยคำที่พรรณนทาน
- 2) ศีลกถา ถ้อยคำที่พรรณนาศีล
- 3) สัจจกถา ถ้อยคำที่พรรณนาสวรรค์

- 4) กามาทีนวกถา ถ้อยคำที่พรรณนาอาทินพคือโทษของกาม
- 5) เนมขัมมานิสังสกา ถ้อยคำที่พรรณนาอาณิสสังข์ของเนกขัมมะ คือ การออกจากกาม

6.9 สัมปยุตธรรมสูตร คือ สูตรที่ว่าด้วยธรรมของสัตว์บุรุษผู้เป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวไว้ในเรื่องการทำทานว่า แม้ทายกจะมีเจตนาสมบูรณ์ครบทั้ง 3 กาล แล้วทำการให้ทาน ก็ยังไม่เชื่อว่าเป็นการให้ที่ดีพร้อม เพราะลักษณะหรือกิริยาในการให้ของทายก ก็นับว่ามีความสำคัญไม่ใช่น้อยไปกว่ากันเลย

ลักษณะการให้ทานของสัตว์บุรุษที่ดีไว้ 5 ประการ คือ ย่อมให้ทานโดยเคารพ 1 ให้โดยยำเกรง 1 ให้ด้วยมือของตนเอง 1 ให้โดยไม่ทิ้งขวาง 1 เห็นผลในอนาคตจึงให้ 1

อีกนัยหนึ่ง แสดงว่า ทานของสัตว์บุรุษ มี 5 อย่าง คือให้ทานโดยศรัทธา 1 ให้ทานโดยเคารพ 1 ให้ทานตามกาลอันควร 1 เป็นผู้มิจิตคิดอนุเคราะห์ให้ทาน 1 ให้ทานโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น 1 ถัดตรงข้ามกับ 5 ข้อนี้ก็เชื่อว่าเป็นทานของอสัตบุรุษ

6.10 ราชธรรม 10 หรือ ทศพิธราชธรรม 10 คือคุณธรรมของนักปกครองหรือหัวหน้าเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยทั่วไปหัวหน้ามักจะมีสิทธิและอำนาจที่จะสั่งการและดำเนินกิจกรรมของหมู่คณะ หากหัวหน้าหรือนักปกครองปราศจากคุณธรรมแล้ว สมาชิกของหมู่คณะก็จะอยู่ด้วยกันอย่างปราศจากความสงบสุข หมู่คณะเองก็จะไม่เจริญก้าวหน้า ในหมู่คณะใดหมู่คณะหนึ่ง หากมีสมาชิกคนหนึ่งไร้คุณธรรม ผลร้ายที่เกิดขึ้นอาจตกอยู่กับคนใกล้เคียงไม่ก็คน แต่หากนักปกครองขาดคุณธรรม ผลร้ายจะเกิดกับคนทั้งหมด

นักปกครองที่ดีนั้นควรมีคุณธรรม 10 ประการ เรียกว่า ทศพิธราชธรรม คือ

1) การให้ (ทาน) คือ การสละทรัพย์ สิ่งของเพื่อช่วยเหลือสมาชิกของหมู่คณะที่ด้อยและอ่อนแอกว่าผู้อื่น ในระดับประเทศก็คือ การบำรุงเลี้ยงและช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนในสังคมแทบทุกแห่ง จะมีคนจำนวนหนึ่งซึ่งช่วยตัวเองได้น้อย หรือไม่ได้

2) การตั้งอยู่ในศีล (ศีล) คือ มีความประพฤติที่ดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนทั่วไปได้

3) การบริจาค (บริจาค) คือ การเสียสละ ความสุขสำราญของตนเพื่อประโยชน์สุขของหมู่

4) ความซื่อตรง (อาชชวะ) คือ ผู้ทรงสัตย์ ปฏิบัติกิจการงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลอกลวงประชาชนหรือสมาชิกของหมู่คณะ มีความจริงใจ ปากกับใจตรงกัน ไม่ทำตนเป็นคนเจ้าเล่ห์กับประชาชน ไม่กลับกลอก ไม่พูดลับหลังอย่างหนึ่งต่อหน้าอย่างหนึ่ง

5) ความอ่อนโยน (มัททวะ) คือ มีกิริยาสุภาพ มีวาจาอ่อนหวาน ไม่เย่อหยิ่ง ไม่หยาบคาย มีความนุ่มนวล ผู้คนได้พบได้เห็นก็มีแต่ความสบายใจ

6) ความมีตบะ (ตบะ) คือ การเพียรพยายามขจัดความมัวเมาให้เข้ามาครอบงำจิตใจ สามารถบังคับตนเองมิให้ลุ่มหลงหมกมุ่นกับความสุสำราญ จนเป็นเหตุให้เสียการงาน เป็นคนที่มีชีวิตเรียบง่าย ไม่มีมัวเมากับอบายมุขและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย

7) ความไม่โกรธ (อภิกโรธะ) คือ มีจิตใจมั่นคง ไม่ฉุนเฉียว มีความสุขุม เยือกเย็น สามารถอดกลั้นความไม่พอใจไว้ได้

8) ความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) คือ ไม่กตขี้ห่มเหงคนอื่น ไม่หลงระเห็จในอำนาจ ทำอันตรายต่อร่างกายและทรัพย์สินผู้อื่นตามอำเภอใจ

9) ความอดทน (ขันติ) คือ ความสามารถทนต่องานหนักได้ สามารถเผชิญกับความยากลำบากได้อย่างเข้มแข็ง เมื่อพบอุปสรรคในการทำงาน ก็ยิ่งเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวไม่ท้อแท้

10) ความไม่คลาดธรรม (อวิโรธนะ) คือ ความตั้งมั่นในธรรม ไม่หวั่นไหวในเรื่องดี เรื่องร้าย ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความดีงาม ไม่ประพฤติดีทำนองคลองธรรม

6.11 บุญกิริยาวัตถุ 10 สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการ คือ

1) ให้ทาน แบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของ ไม่ว่าจะให้ใครก็เป็นบุญ (ทานมัย) การให้ทานเป็นการช่วยขัดเกลาความเห็นแก่ตัว ความคับแค้น ความตระหนี่ถี่เหนียว และความติดยึดในวัตถุ นอกจากนี้สิ่งของที่เรานำไปออกก็จะกลายเป็นประโยชน์กับบุคคลหรือชุมชนโดยรวม

2) รักษาศีล ก็เป็นบุญ (ศีลมัย) เป็นการฝึกฝนที่จะ ลด ละ เลิกความชั่ว ไม่ไปเบียดเบียนใคร มุ่งที่จะทำความดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่นเป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงามและพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำ

3) เจริญภาวนา ก็เป็นบุญ (ภาวนามัย) การภาวนาเป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญา ทำให้จิตสงบ ไม่มีกิเลส ไม่มีเรื่องเศร้าหมอง เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ผู้ที่ภาวนาอยู่เสมอย่อมเป็นหลักประกันว่า จิตจะมีความสงบ ชีวิตมีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้น สูงขึ้น

4) อ่อนน้อมถ่อมตน ผู้น้อยอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็แสดงออกในความมีเมตตาต่อผู้น้อย และต่างก็อ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม รวมถึงการให้เกียรติ ให้ความเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกันทั้งในความคิด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติของบุคคลและสังคมอื่น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน ก็เป็นบุญ (อปจายนมัย)

5) ช่วยเหลือสังคมาบช้าง ช่วยเหลือสละแรงกาย เพื่องานส่วนรวม หรือช่วยงานเพื่อนบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็เป็นบุญ (ไวยารัจจมัย)

6) เปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำบุญกับเรา หรือในการทำงานก็เปิดโอกาสให้คนอื่นมีส่วนร่วมทำ ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วด้วย ก็เป็นบุญ (ปัตตทานมัย)

7) ยอมรับและยินดีในการทำความดี หรือทำบุญของผู้อื่น การชื่นชมยินดีหรืออนุโมทนาไม่โอ้อวดหรือระแวงสงสัยในการทำความดีของผู้อื่น ก็เป็นบุญ (ปัตตานุโมทนามัย)

8) ฟังธรรม บ่มเพาะสติปัญญาให้สว่างไสว ฟังธรรมะ ฟังเรื่องที่ดีมีประโยชน์ต่อสติปัญญา หรือมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นความจริง ความดี ความงาม ก็เป็นบุญ (ธรรมสวนมัย)

9) แสดงธรรม ให้ธรรมะและข้อคิดที่ดีกับผู้อื่น แสดงธรรมนำธรรมะไปบอกกล่าว เผื่อแผ่ให้คนอื่นได้รับฟัง ให้เขาได้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นเรื่องของความจริง ความดี ความงามก็เป็นบุญ (ธรรมเทศนามัย)

10) ให้ความเห็นให้ถูกต้องและเหมาะสม มีการปรับทิฐิ แก้ไขปรับปรุงพัฒนาความคิดเห็น ให้ความเข้าใจให้ถูกต้องตามธรรม ให้เป็นสัมมาทัศนคติอยู่เสมอ เป็นการพัฒนาปัญญาอย่างสำคัญ ถือเป็นบุญด้วยเช่นกัน (ทิฐุชุกกรรม)

6.12 มงคล 38 มงคล คือเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ คำว่า มงคลชีวิต จึงรวมความได้ว่า คือเหตุแห่งความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชีวิต เป็นสูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ 38 ประการด้วยกัน คือ

1.การไม่คบคนพาล 2.การคบบัญญัติ 3.การบูชาบุคคลที่ควรบูชา 4.การอยู่ในถิ่นอันสมควร 5.เคยทำบุญมาก่อน 6.การตั้งตนชอบ 7.ความเป็นพหูสูต 8.การรอบรู้ในศิลปะ 9.มีวินัยที่ดี 10.กล่าววาจาอันเป็นสุภาสิต 11.การบำรุงบิดามารดา 12.การสงเคราะห์บุตร 13.การสงเคราะห์ภรรยา 14.ทำงานไม่ให้คั่งค้าง 15.การให้ทาน 16.การประพฤติธรรม 17.การสงเคราะห์ญาติ 18.ทำงานที่ไม่มีโทษ 19.ละเว้นจากบาป 20.สำรวมจากการดื่มน้ำเมา 21.ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย 22.มีความเคารพ 23.มีความถ่อมตน 24.มีความสันโดษ 25.มีความกตัญญู 26.การพึงธรรมตามกาล 27.มีความอดทน 28.เป็นผู้ว่าง่าย 29.การได้เห็นสมณะ 30.การสนทนาธรรมตามกาล 31.การบำเพ็ญตบะ 32.การประพฤติพรหมจรรย์ 33.การเห็นอริยสัจ 34.การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน 35.มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 36.มีจิตไม่เศร้าโศก 37.มีจิตปราศจากกิเลส 38.มีจิตเกษม

เหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าในมงคลแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ความเจริญก้าวหน้าในโลกนี้ เช่น เมื่อเป็นเด็กก็ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อเติบโตขึ้นก็สามารถตั้งฐานะได้ มีทรัพย์สมบัติมาก มีชื่อเสียง มีตำแหน่งหน้าที่การงานดี มีครอบครัวดี เป็นต้น
- 2) ความเจริญก้าวหน้าในโลกหน้า หมายถึง เป็นผู้สั่งสมบุญกุศลไว้ดี เมื่อละจากโลกนี้ ก็ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
- 3) การบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าในระดับสูงสุด

7. การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ได้ยึดเอาประโยชน์จากหลักคำสอนมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และสรุปเป็นความสำคัญ ซึ่งทานนั้นเป็นหลักจริยธรรมเบื้องต้น ที่สนับสนุนคุณธรรมอื่นๆให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป เพื่อชีวิตและสังคมที่ดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา

7.1 ประโยชน์ส่วนตน

เนื่องจากทานเป็นบันไดก้าวแรกในการที่จะก้าวไปสู่จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป็นกุศลที่ทำได้ง่าย เป็นการชำระกิเลสเครื่องเศร้าหมองที่อยู่ภายในจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิเลสที่เป็นความตระหนี่ถี่เหนียว ซึ่งประโยชน์ส่วนตนนี้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ภัฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่พึงจะได้ในอัตภาพนี้หรือในชาตินี้ ได้แก่ ลาภยศ สรรเสริญ สุข หรือที่เรียกว่า มนุษย์สมบัติ เพราะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลชีวิตเราในโลกปัจจุบัน ซึ่งผลของทานนั้นมีส่วนเป็นอย่างยิ่งที่จะอำนวยประโยชน์เหล่านี้ให้เกิดขึ้น อีกทั้งประโยชน์ในชาตินี้ต้องอาศัยธรรม 4 ประการคือ

1. อุภูฐานสัมปทา คือ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความขยัน หมั่นหาทรัพย์ ประกอบอาชีพที่สุจริต
2. อารักขสัมปทา คือ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้
3. กัลยาณมิตตตา คือ ความเป็นผู้มีมิตรที่ดีงาม
4. สมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

2) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือประโยชน์ในโลกหน้า หมายถึงเสบียงชีวิต เพราะชีวิตเราต้องเดินทางอีกไกลในชาติหน้า ในภพหน้า ได้แก่ การเสวยความสุขอันประณีตจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือเครื่องบันเทิงใจหลายๆอย่างอันเป็นทิพย์บนสวรรค์ ที่เรียกว่า สวรรค์สมบัติ ประโยชน์ในชาติหน้า ต้องอาศัยธรรม 4 ประการ คือ

1. สัทธาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความเชื่อ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อเรื่องกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2. สीलสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศีล เพราะศีลคืออาการประดับร่างกาย หน้าตา วรรณะ ผิวพรรณดี ไม่ทุพพลภาพ ถ้าเป็นศฤงคารก็รักษากายวาจาให้เรียบร้อย ประพฤติอยู่ในคลองธรรม ถ้าเป็นภิกษุก็สำรวมในพระปาฏิโมกข์ มีมารยาทดีงาม เป็นต้น

3. จาคสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ เสียสละทรัพย์สมบัติและสละกิเลสได้ สละทั้งสมบัติภายนอกและของไม่ตีภายในออกไป จาคะหมายถึงการสละ เช่น ทำบุญที่ไม่ได้เจือไปด้วยกิเลส ทำบุญที่ประกอบไปด้วยปัญญา

4. ปัญญาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยปัญญา ถึงต้องรู้ว่าอะไรคือธรรม อะไรคืออธรรม อะไรคือดี อะไรคือชั่ว รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และเข้าใจชีวิตนี้ตามความเป็นจริง

3) ปรมัตถประโยชน์ คือประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่มีอะไรในโลกนี้จะยิ่งไปกว่าประโยชน์นี้แล้ว หมายถึง ยิ่งกว่าโลก ยิ่งกว่าโลกหน้า หาสิ่งใดเทียบไม่ได้ หรือบางทีเรียกว่าประโยชน์เหนือโลก เป็นสมบัตินอกโลกที่ไม่มีในโลกนี้ ได้แก่ นิพพานสมบัติ อันเป็นบรมสุข

ประโยชน์ 3 ระดับที่กล่าวมาแล้วต้องประกอบไปด้วย ปธาน ความเพียร, ความเพียรชอบ ที่เป็นสัมมาวายามะ มี 4 อย่าง คือ

1. สังวรปธาน เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น
2. ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว
3. ภาวนापธาน เพียรเจริญทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
4. อนุรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไปและให้เพิ่มไพบูลย์

7.2 ประโยชน์ต่อสังคม

1. ช่วยให้ผู้คนดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
2. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
3. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ
4. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี
5. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

7.3 ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

บุคคลผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ย่อมเห็นประโยชน์ของหลักธรรมคำสอน และน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ เร่งขวนขวายในการสั่งสมคุณงามความดี สร้างบุญบารมี บำเพ็ญบุญกุศล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำบุญให้ทาน ซึ่งพระสงฆ์ผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา จะสามารถดำรงสมณสาธูปอยู่ได้ ก็ด้วยอาศัยปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต ซึ่งเกิดจากแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ที่ได้เสียสละสิ่งของต่างๆ อันเป็นเครื่องดำรงอยู่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามฐานานุกรม เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตรงกันข้าม หากบุคคลไม่ทำบุญให้ทาน พระสงฆ์ไม่ได้รับการบำรุงด้วยปัจจัย 4 แล้ว ก็จะไม่มีการทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา ผู้ที่จะเข้ามาบวชบรรพชา สืบต่อพระพุทธศาสนาก็จะไม่มี ส่งผลให้พระพุทธศาสนาค่อยเลือนหายไปทีละจุด

7.4 ประโยชน์ด้านภาษา

ผลเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของภาษาอีสาน เนื่องจากผลเป็นบทร้อยกรองของ คนอีสาน ในผลเป็นคำอีสานส่วนมาก จึงเป็นคำอีสานที่มีลักษณะแตกต่างไปจากภาษาในท้องถิ่นอื่น จึงถือได้ว่า ผลเป็น สื่อถ่ายทอดทางด้านภาษา อีกทั้งยังเป็นการรักษามรดกทางภาษาของชาวอีสานอีกด้วย

7.5 ประโยชน์ด้านประเพณี

จะเห็นได้ว่าชาวอีสานมีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการรวมกลุ่มกันนี้จำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมีวิธีปฏิบัติให้ไปในทางเดียว จึงได้มีการกำหนดรูปแบบ ข้อตกลง หรือกติกาการปฏิบัติร่วมกัน ข้อตกลงที่กำหนดขึ้นร่วมกันนี้ กลายเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ก่อให้เกิด จารีต ประเพณี มีการ กำหนดช่วงเวลาต่างๆที่เรียกว่า “ฮีต” เพื่อประกอบกิจกรรมตามประเพณี ซึ่งในแต่ละประเพณีก็มีการ สอดแทรกหลักธรรมคำสอนต่างๆทางพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย

คำว่า ฮีต จึงถือว่ามีสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน และถือเป็นหลักในการปฏิบัติ ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด 12 ช่วง โดยการนับเวลาทางจันทรคติ และนิยมเรียกกันว่า ฮีต 12 ซึ่งชาวอีสานได้ถือปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นประเพณี

7.6 ประโยชน์ด้านวรรณกรรม

วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารความรู้สึคนึกคิด ถ่ายทอดจินตนาการ และแสดงออก ซึ่งศิลปะอันประณีตและงดงาม การศึกษาหรือว่าวรรณกรรมแต่ละเรื่อง ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจของยุคสมัย ที่ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดผ่านความรู้สึคนึกคิดของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีต่อสภาพเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย

ดังนั้น วรรณกรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์แทบทุกด้าน กล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์ที่เจริญมี อารยธรรมและเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวรรณกรรมทั้งสิ้น วรรณกรรมล้วนมีบทบาทและความสำคัญไม่มากนักน้อย

7.7 ความสำคัญ

1. เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีสาน
2. เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดของคนอีสาน
3. เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็น ความเชื่อ และค่านิยมของคนอีสาน

4. เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นปฏิภาณไหวพริบ และความเฉลียวฉลาดของคนอีสาน
5. เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนและการดำเนินชีวิตให้แก่คนรุ่นหลัง

8. บทสรุป

ทาน หมายถึง การให้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น ซึ่งการให้ทานนี้เป็นไปด้วยเหตุ 2 ประการ คือ จิตคิดบูชา และความกรุณา ส่วนลักษณะของการให้ทานนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การให้เพื่ออนุเคราะห์ และการให้เพื่อบูชาคุณ องค์ประกอบของการให้แบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่

1. วัตถุทานที่ต้องบริสุทธิ
2. เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ และ
3. เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ

ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งทานเป็น 2 ประเภท คือ วัตถุทาน และธรรมทาน

อานิสงส์ของทานนั้นมี 5 อย่าง คือ

1. ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักที่ขอบใจของชนหมู่มาก
2. สัมบุรุษ ผู้สงบ มีพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และสาวกของพระพุทธเจ้า ย่อมคบหาผู้ให้ทาน
3. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทาน ย่อมจรจรายไปทั่ว
4. ผู้ให้ทาน ย่อมไม่เหินห่างจากธรรมของคฤหัสถ์ คือมีศีล 5 ไม่ขาด
5. ผู้ให้ทาน เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ในส่วนของจุดมุ่งหมายของการบำเพ็ญทาน มีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) ทาน การให้เพื่อมุ่งพอกกิเลสในใจของผู้ให้
- 2) ทาน การให้เพื่อมุ่งสงเคราะห์ผู้รับ

การทำทาน นอกจากจะเป็นการแสดงออกซึ่งน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แล้ว ทานยังเป็นธรรมที่สามารถช่วยให้จิตใจเราบริสุทธิ์ขึ้นจากความโกรธ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นกิเลสที่ห่อหุ้มจิตใจไม่ให้บรรลุความดี เมื่อปฏิบัติดีแล้วย่อมอำนวยประโยชน์สุขให้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

ผลว่า แปลว่า ปัญญาหรือความรู้ ความเป็นมาของผลว่า ไม่มีหลักฐานที่แสดงไว้ชัดเจน เป็นแต่เพียงคำบอกเล่าที่ได้ยินสืบทอดกันมาเท่านั้น แต่ถึงอย่างไรก็แล้วแต่ ถึงแม้ว่า ผลว่าจะมีหลักฐานความเป็นมาไม่ชัดเจนนัก แต่จากการแบ่งประเภทของผลว่า พอจะทราบได้ว่า ผลว่ามีความเป็นมาจากวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสาน และถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน เหตุเกิดของผลว่านั้นมีหลายสาเหตุ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือเหตุปัจจัย จากการสันนิษฐานที่มาของการเกิดขึ้นของผลว่า จะเห็นว่าผลว่ามีความหมายต่อชาวอีสาน ไม่ว่าชาวอีสานอาศัยอยู่สถานที่ใด เมื่อมีกิจกรรมใด ๆ ร่วมกัน หรือสนทนากันในกลุ่ม จะมีการกล่าว ผลว่าสอดแทรกขึ้นมาเสมอ

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

พระพุทธศาสนาได้วางหลักคำสอนไว้หลายระดับให้เหมาะสมกับบุคคลที่สนใจใคร่ศึกษา เพื่อที่จะน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตามสถานะของตน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับสังคม จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสานนั้น แสดงให้เห็นว่า เรื่องทานนั้น เป็นธรรมฝ่ายดี คือเป็นกุศล เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนในสังคมพึงกระทำ เพราะทานเป็นธรรมที่สามารถดับร้อน ทำให้เกิดความเย็นใจทั้งผู้ให้และผู้รับ เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีความสงบร่มเย็น เพราะอาศัยน้ำใจและความเอื้ออาทรที่มีให้กันและกัน อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย เป็นบ่อเกิดของกุศลธรรมอื่นๆ ฉะนั้น เพื่อเป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่านี้ไว้สมควรอย่างยิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการจัดการศึกษา จะสอดแทรกหลักคำสอนในเรื่องของผญานี้ไว้ในบทเรียนในชั้นเรียนระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อเปิดโอกาสให้ชนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน เพราะในปัจจุบัน การนำบทผญามาใช้แทบจะไม่มีแล้ว

9.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทวิวิจัยต่อ

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสานนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า มีเรื่องที่เหมาะสมจะทำการศึกษาวิจัยต่ออยู่หลายประเด็น เนื่องจากการทวิวิจัยในครั้งนี้ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและด้านสติปัญญาของผู้วิจัยเอง เพราะหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งมาก เพื่อเป็นการศึกษาหลักคำสอนในระดับที่สูงขึ้นและเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการทวิวิจัยในครั้งต่อไป 2 ประเด็น คือ

1. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องศีลในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน
2. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องภavanaในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในผญาอีสาน

10. บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับพร้อมอรรถกถา (91เล่ม) พิมพ์เนื่องในวโรกาส ครบ 200 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.

เอกสารทุติยภูมิ

หนังสือทั่วไป

กิตติวุฑฒ. สารธรรมจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมืองพิมพ์, 2534.
 เทพทรุณานุกิษฐ์, หลวง. พระคัมภีร์ธาตุปฐพีปิคา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530.
 เทพพร มังธานี. พระเจ้าสิบชาติ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง, 2534.
 บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล. ฆะพยาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนล้านช้าง. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2524.

ประมวล พิมพ์เสน. ผญาห่อโคลง, ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์
 ปราณี สำเร็จราชย์, มูลนิธิ. บุญ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2547.

- ปราโมช น้อยวัฒน์, อนุப்புพิภพและอริยสัง. ไม่ระบุสถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์สุสวัสดิ์พรินเตอร์, 2551.
- ปิ่น มุกทุกันต์, พ.อ. คำบรรยายพุทธศาสตร์ ฉบับฉลอง 25 พุทธศตวรรษ, ภาค 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คลังวิทยา, 2527.
- ปรีชา พิณทอง, ดร. สารานุกรม ภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2532.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. หลักและวิธีปฏิบัติเกี่ยวทาน ศีล สมาธิ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์, 2531.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.
- พระสิริมังคลาจารย์. มังคลัตถ์ที่ปิ่นแปล เล่ม 3, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528.
- ภาษาถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. พจนานุกรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์, มปท.), ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- ม.กวีวงศ์ (นามแฝง). พุทธแบบไหน อย่างไรเป็นพุทธ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ปัญญา, ไม่ระบุปีที่พิมพ์
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- วศิน อินทสระ. การทำบุญให้ทาน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนธรรม, 2546.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น, ของดีอีสาน, ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, 2540.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์, 2547.
- สวิง บุญเจิม. กาละนับมือสวย, อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มรดกอีสาน, 2551.
- _____. ผญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537.
- _____. ตำรามรดกอีสาน, อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มรดกอีสาน, ไม่ระบุปีที่พิมพ์
- _____. ภูมิปัญญาหลักอีสานสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและปัญญาชนทั่วไป, อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มรดกอีสาน, 2551.
- สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, พิมพ์กวีศรีอีสาน
- พิมพ์ รัตนคุณสาส์น, ดร, ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, 2540.
- สำลี รักสุทธี. ผญา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนรัชการพิมพ์, 2549.
- อดิศร เพียงเกษ. คำผญาสุภาสิตบัว-สาว, จำพะหย่า โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, 2542.
- อภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์. ผศ. ผญา, กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์, 2527.

2) วิทยานิพนธ์

นิตยา ภักดีบัณฑิต ปริญญานิพนธ์. “ผลงาภษิต: การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. ปริญญาศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532.

พระมหาสถิตย์ แก้วล้วน. “การศึกษาเรื่องบทผญาอีสานว่าด้วยบุญและบาป”. ภาคนิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

พระวัชรานนท์ อธิษฐานโย. “ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ
โชติปัญญา

ที่มีผลต่อชาวตำบลแพด อำเภอดำตากล้า จังหวัดสกลนคร”. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พันจ่าอากาศเอก อภิชาติ พรสี. “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเทศนาวิธีตามแนวอนุพุทธภิกขาในสังคมไทย
ปัจจุบัน”. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

3) เว็บไซต์

พระปลัดศรีพล จนทอมโม. กลอน-ผญา, 23 มิถุนายน 2554,
< <https://www.phrasiphilphilasuta.com/>>, (25 July 2015)

พ่อครูดอกคอม. ชักชวนทำบุญ(ผญา), 16 สิงหาคม 2554,
< <http://www.porkru.com/>>, (25 July 2015)

สวรรค์บ้านนา. ผญาว่าด้วยบุญ, ไม่ระบุวันเดือนปีที่ลงเว็บไซต์,
< sawanbanna.bizhat.com/>, (25 July 2015)